

Lastensuojelun sijaishuollon valvontaraportti 2021

Sisällysluettelo

1 Espoon lastensuojelun ympärivuorokautisen sijaishuollon palvelun valvonta	2
2 Yksityisten sijaishuoltoyksiköiden valvonta	2
3 Sijaintikunnan valvontavelvollisuus	3
4 Toimeksiantosuhteisen perhehoidon valvonta	4
5 Espoon omien sijaishuoltoyksiköiden valvonta	5
6 Asiakkaiden kuulemistilaisuudet ja osallistaminen palveluiden kehittämiseen	6
7 Johtopäätökset.....	6

1 Espoon lastensuojelun ympärivuorokautisen sijaishuollon palvelun valvonta

Espoon kaupungin lasten erityispalvelut vastaavat lastensuojelun ympärivuorokautisten palvelujen valvonnasta. Valvonnan piiriin kuuluvat kaupungin omat yksiköt, ostetut palvelut sijaintikunnasta riippumatta sekä kaikki Espoossa olevat yksityiset sijaishuollon palveluntuottajat. Valvontaan velvoittavat säädökset löytyvät lastensuojelulaista (417/2007) ja laista yksityisistä sosiaalipalveluista (922/201). Valvontasuunnitelmaa on päivitetty ja vuoden 2019 alusta laitoshoidon ostopalvelujen valvontaa on suunniteltu, toteutettu ja kehitetty yhdessä Uudenmaan muiden kuntien kanssa.

Valvonnan tavoitteena on taata yksittäisen lapsen saaman hoidon ja huolenpidon laadukkuus. Valvonnalla halutaan varmistaa, että Espoon käyttämät tai Espoossa sijaitsevat sijaishuoltoyksiköt ovat toiminnaltaan, tiloiltaan ja osaamiseltaan riittävän laadukkaita toteuttamaan heiltä ostettavaa palvelua.

Valvontaresurssina Espoossa on vuonna 2021 ollut asiakasohjauksen ja valvonnan sosiaalityöntekijän työpanos ja erityisesti laitoshoidon sosiaalityön tiimin lapsikohtaisen valvonnan yhteydessä kootut havainnot. Näiden lisäksi asiakasohjauksen kehittämissuunnitelmaan kiinnitetyn sosiaalityöntekijän työssään tekemä tiedonkeruu ja havainnointi on ollut merkittävässä osassa valvontatiedon kartuttamista. Näiden resurssien lisäksi käytävissä on ollut myös osa erityispalveluiden asiantuntijan työresurssista, joka on pääosin käytetty sijaintikuntavalvontaan. Asiakasohjauksen ja valvonnan sosiaalityöntekijä on tehnyt erityisesti puitesopimuskumppaneiden valvontaa yhdessä Uudenmaan kuntien kanssa. Lisäksi käytetyitä yksiköitä on valvottu reaktiivisesti epäkohtailmoitusten kautta. Vuoden 2021 pandemiatilanteen takia osa suunnitelmallisista valvonnoista on jouduttu siirtämään ja osa jouduttu toteuttamaan etäyhteyksien avulla.

2 Yksityisten sijaishuoltoyksiköiden valvonta

Vuoden 2021 lopussa tehdyn sen hetken tilaston mukaan Espoon kaupunki on ostanut luvanvaraista perhehoitoa yhteensä 12 ammatillisesta perhekodista. Näissä oli hoidossa 18 eri lasta. Laitospalveluja on ostettu 132 eri yksiköltä, mukaan lukien valtion koulukodit. Laitoksissa hoidossa oli 234 lasta.

Espoo on osallistunut Uudenmaan kuntien yhteiseen lastensuojelun ympärivuorokautisten palveluiden kilpailutukseen vuosille 2019-2022. Kilpailutus on dynaaminen ja siihen on liittynyt uusia palveluntuottajia vuoden 2022 alusta. Kilpailutuksessa on eritelty luvanvarainen ammatillinen perhehoito, perustason laitoshoido, erityistason laitoshoido ja vaativan tason laitoshoido. Kilpailutukseen osallistuneet kunnat suorittavat myös suunnitelmallista valvontaa yhteistyössä, yhdessä laaditun valvontakalenterin mukaisesti.

Vuonna 2021 Espoo oli mukana 25:llä Uudenmaan kuntien yhteistyössä tekemällä suunnitelmallisella ohjaus- ja valvontakäynnillä. Käynnin puheenjohtajuus oli Espoolla 13:lla valvontakäynnillä. Käynnit ovat perustuneet suunnitelmalliseen ohjaukseen ja valvontaan. Yhteensä Uudenmaan kunnat toteuttivat 59 suunnitelmallista ohjaus- ja valvontakäyntiä. Lisäksi käyneillä on kiinnitetty huomiota Uudenmaan kuntien yhteisen ympärivuorokautisten lastensuojelupalveluiden kilpailutuksen laatuksien arvioimiseen. Käynnit on tehty joko työpari- tai työryhmätyönä yhdessä muiden Uudenmaan kuntien ja erityisesti Helsingin ja Vantaan, kanssa. Osalla käynneistä

on ollut mukana myös sijaintikunta tai/ja aluehallintovirasto. Suunnitelmallisilla ohjaus- ja valvontakäynneillä on haastateltu espoolaisia lapsia mahdollisuuksien mukaan. Uudenmaan kuntien yhteistyön lisäksi Espoo on vuonna 2021 panostanut sijaintikuntana tehtävään valvontaan. Kuuteen yksikköön tehtiin laajat valvontakäynnit, neljään toimintalupiin liittyvät valvonnat ja kuudesta yksiköstä tarkistettiin asiakirjoja.

Vallitseva pandemiatilanne vaikutti merkittävästi valvontakäyntien toteutumiseen. Alkuvuodesta kaikki käynnit toteutuivat etäyhteyksin. Keväällä käyntejä alettiin jälleen toteuttaa tavalliseen tapaan, mutta useat käynnit peruuntuivat altistumisten tai tartuntojen vuoksi. Etäyhteyksiä hyödynnettiin edelleen jonkin verran valvontatyössä loppuvuodesta, mutta pääasiassa lähtökohtana oli toteuttaa kaikki valvontakäynnit paikan päällä yksiköissä. Lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden tekemä lapsikohtainen valvonta on ollut merkittävässä roolissa valvontavastuun toteutumisessa ja heitä on tuettu tässä tehtävässä vahvasti. Espoon kaupunki ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto ovat tehneet yhteistyötä niin perustettavien lastensuojeluyksiköiden kanssa kuin toimivien laitosten valvonnassa.

Espoo on kehittänyt vuonna 2021 yksityisten sijaishuoltoyksiköiden valvontaan uutta ennalta ilmoittamattomien käyntien mallia. Perusta ennalta ilmoittamattomien käyntien tekemiseen on lähtöisin kokemusasiantuntijanuorten palautteesta, jonka mukaan sijaishuoltoyksiköiden toiminnasta ei välttämättä saa suunnitelmallisilla käynneillä riittävän hyvää kuvaa. Lisäksi hallinnollisesta näkökulmasta ennalta ilmoittamattomien käyntien eduksi on arvioitu niiden joustavuus ja nopeus suhteessa suunnitelmallisiin käynteihin. Ennalta ilmoittamattomilla käynneillä ei voi korvata suunnitelmallisia, perusteelliseen asiakirjoihin perehtymiseen liittyvää työskentelyä, mutta ne voivat tarjota hyvän lisän. Espoo teki vuonna 2021 kolme ennalta ilmoittamatonta käyntiä, joista kaksi omin voimin ja yhden naapurikunnan tukena. Kokemukset käynneistä olivat hyviä: paikalla olleet ja haastatellut nuoret eivät hämmentyneet niistä ja erityisesti yhdellä käynneistä saatiin sellaista valvonnallista tietoa, joka olisi muuten voinut jäädä saamatta.

3 Sijaintikunnan valvontavelvollisuus

Lastensuojelulain 79 § mukaan sijaintikunnalla on valvontavelvollisuus alueellaan olevasta lastensuojeluyksiköstä. Valvontaa tehdään yhdessä sijoittajakunnan ja aluehallintoviraston kanssa. Tämä riippumatta siitä, onko yksikössä sijaintikunnan sijoittamia lapsia.

Espoon alueella sijaitsee kuusi ammatillista perhekotia ja kymmenen lastensuojelulaitosta. Näistä yksi ammatillinen perhe koti on muuttanut Espoon alueelle, yksi laitos aloittanut toimintansa ja yksi laitos laajentanut toimintaansa vuonna 2021.

Espoo on tehnyt aktiivista valvontaa alueellaan sijaitseviin yksiköihin vuonna 2021. Käyntejä Espoossa sijaitseviin yksiköihin oli vuonna 2021 yhteensä yhdeksän, joista kaksi ammatillisiin perhekoteihin ja seitsemän lastensuojelulaitoksiin. Niistä Espoossa sijaitsevista yksiköistä, joihin ei ole tehty valvontakäyntiä, on pyydetty asiakirjoja nähtäväksi ja pidetty yhteyttä puhelimitse.

4 Toimeksiantosuhteisen perhehoidon valvonta

Perhehoidon valvonnassa oleellisessa roolissa on sijaisperheiden rekrytointi ja valmennus. Perhehoidon koordinaattori hoitaa rekrytoinnin sekä kaikki Espoon valmennukset. Koordinaattorilla on Pride-valmennuksissa aina kokenut sijaisvanhempi työparina, läheisverkostovalmennuksissa sosiaalityöntekijätyöpari perhehoidosta. Vuoden 2021 aikana valmennettiin 18 uutta sijaisperhettä, joista neljä oli läheisverkostoperheitä. Perheistä kuusi hyväksyttiin, kaksi keskeytti ja kuuden osalta valmennus jäi kesken. Lisäksi valmennettiin ja hyväksyttiin 15 muualla valmennuksen käynnystä perhettä. Koronatilanne on huomioitu valmennuksissa, esim. Pride-ryhmä on tarvittaessa jaettu kahtia voimassa olleiden koronarajoitusten mukaisesti. Muutoin toimeksiantosuhteisen perhehoidon, sijaisperheiden valvonta on pääsääntöisesti lapsen asiakasprosessin toteutumisen valvontaa.

Perhehoidon sosiaalityöntekijät tapaavat sijaisperheeseen sijoitettuja lapsia useita kertoja vuodessa. Asiakassuunnitelmaan lapsi osallistuu ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Kotikäynnillä sijaisperheessä tavataan myös lapsi, välillä tavataan myös biologisten vanhempien luona kotilomilla. Lasta tavataan kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa vähintään kerran vuodessa. Perhehoidon työntekijät ovat laatineet kysymyslistan lapsen kanssa käytävistä asioista, joiden avulla pyritään saamaan selville lapsen todellinen vointi ja mahdolliset kaltoinkohteluepäilyt. Osa lapsista on myös puhelinyhteydessä sosiaalityöntekijään tarvittaessa. Koronatilanne on huomioitu tapaamisissa. Ohjeistusten ollessa tiukat on tapaamisia muutettu etäyhteyksin toteutettaviksi. Koko vuoden on kuitenkin hoidettu kiireelliset, lasten kasvua ja kehitystä vaarantavat tilanteet, uusien lasten prosessit perhehoitoon sekä valvontaan liittyvät käynnit normaalisti asianmukaisin suojaruustein.

Mikäli sijaisperheen kyvyssä huolehtia lapsesta tai yhteistyössä biologiseen sukuun tai viranomaisiin havaitaan puutteita, järjestetään asiassa neuvottelu sijaisperheen kanssa. Neuvotteluun osallistuu perhehoidon johtava sosiaalityöntekijä. Neuvottelun jälkeen tilannetta seurataan tiiviisti ja usein sovitaan vielä ainakin toinen neuvottelu tilanteen paranemisen varmistamiseksi. Sosiaalityöntekijä tapaa lapsia heidän näkemystensä kartoittamiseksi sekä on yhteydessä lapsen päiväkotiin/kouluun tai mahdolliseen muuhun lasta tapaavaan viranomaistahoon

Vuonna 2015 perustetussa perhehoidon nuorten ryhmässä oli mukana viisi sijaisperheissämme asuvaa nuorta. Ryhmän avulla olemme saaneet nuorten ääntä ja ajatuksia paremmin kuuluviin, ja he ovat osallistuneet myös konkreettisesti perhehoidon kehittämistyöhön.

Valvontaa ovat myös muut sijaisperheillemme ja asiakkaillemme tarkoitetut tilaisuudet. Sijaisperheiden koulutuspäivän järjestimme marraskuussa. Perhehoidon sijoituksen alkuvaiheen tukimallin, Keinu-mallin, mukaisesti tapaamme sijoitettuja lapsia, sijaisperheitä ja vanhempia tiiviisti mm. päiväleirien muodossa. Koronatilanteen mukaan olemme järjestäneet päiväleirejä rajoitusten sallimilla henkilömäärillä, mm. kahden perheyhteisön päiväleireinä tai perheyhteisökohtaisesti.

Kumppanuuspäivä

Uudenmaan yhteisen lastensuojelun ympärivuorokautisten palveluiden kilpailutuksen puitesopimuskumppaneille pidettiin kaksi kumppanuuspäivää, joiden järjestelyistä Espoon kaupunki oli vuonna 2021 vastuussa. Päivät olivat eri sisältöiset ja palveluntuottajat saivat valita osallistuvatko yhteen vai kumpaankin päivään. Pandemiatilanteesta johtuen kumppanuuspäivät pidettiin etäyhteyksillä. Kumppanuuspäivien kaikkien puhujien puheenvuorot liittyivät päihteisiin. Palaute kumppanuuspäivistä oli positiivista.

5 Espoon omien sijaishuoltoyksiköiden valvonta

Espoossa on kolme kaupungin omaa lastensuojelulaitosta. Kaksi laitosta on vastaanottokoteja, Postipuu ja Poijupuiston vastaanottokoti. Nämä yksiköt keskittyvät toiminnassaan kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten kokonaistilanteen ja sijaishuollon tarpeen arvioimiseen. Sijaishuollon tarpeen arvioinnin toteuttaminen kaupungin omana toimintana ostopalvelun sijaan, on tärkeää laadun ja varmistamisen kannalta.

Koronapandemia on tuonut haasteita ja vastaanotossa on jouduttu varautumaan koronaan sairastuneiden tai altistuneiden lasten vastaanottamiseen varaamalla tähän tarpeeseen ajoittain yhtä osastoa. Kiireellisiä sijoituksia tehtiin vuonna 2021 kuitenkin edellistä vuotta vähemmän, joten oman toiminnan kapasiteetti riitti melko hyvin varautumisesta huolimatta.

Espoon kaupungin omista sijaishuoltoyksiköistä Karhukallion lastenkoti tarjoaa pitkäaikaista, lapsen tarpeen mukaista sijaishuoltoa 7-17- vuotiaille lapsille. Lastenkoti on kolmiosastoinen, perustason sijaishuoltopaikka, jossa on sijaishuoltopaikkoja 21 lapselle ja nuorelle. Vuonna 2021 Karhukallioon tehtiin laaja ohjaus- ja valvontakäynti, jota ennen haastateltiin Karhukallioon sijoitettuja lapsia ja toteutettiin kysely Karhukallion työntekijöille ja Espoon lastensuojelun sosiaalityöntekijöille yksikön toimintaa koskien. Valvonnan yhteydessä yksikön toiminnassa tuli esiin paljon vahvuuksia, mutta myös epäkohtia ja kehittämistarpeita. Ohjaus- ja valvontakäyntimuistio on sisäisen jakelun lisäksi toimitettu myös Etelä-Suomen aluehallintovirastoon.

Omien laitosten valvonta on muilta osin painottunut lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemään valvontaan ja havaintoihin asiakassuunnitelman mukaisesta työskentelystä. Sosiaalityöntekijät tapaavat lapsia säännöllisesti asiakassuunnitelmanneuvotteluissa ja muissa tapaamisissa. Mahdollisista epäkohdista ilmoitetaan lastensuojelun erityispalvelujen päällikölle. Vuoden 2021 aikana ei tällaisia epäkohtailmoituksia omista yksiköistä tullut.

Keskeisenä valvonnan välineenä Espoon omista sijaishuollon yksiköissä toimii omavalvontasuunnitelma, jonka kaikki yksiköt ovat tehneet. Omavalvontasuunnitelmat on päivitetty vuonna 2021 Valviran ohjeiden mukaisesti. Omavalvontasuunnitelmat ovat yksiköissä myös asiakkaiden nähtävillä ja niiden sisältö tarkistetaan Lastensuojelun erityispalveluiden johtotiimissä. Vuonna 2021 Espoon omista sijaishuollon yksiköissä on edelleen keskitytty erityisesti lääkehoitoon liittyvien koulutusten ja lupien ajantasaistamiseen. Lisäksi omat sijaishuollon yksiköt toteuttavat toiminnassaan lasten ja nuorten kuulemista asiakasprosessiin, mutta myös sijaishuollon toteuttamiseen liittyen. Palautetta kerätään myös lasten vanhemmilta.

6 Asiakkaiden kuulemistilaisuudet ja osallistaminen palveluiden kehittämiseen

Espoossa on aktiivisesti toiminnassa myös Voikukkia- vertaistukiryhmä. Ryhmä on tarkoitettu huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten vanhemmille. Voikukkia ryhmän toiminta on vakiinnuttanut paikkansa Espoossa ja se on laajalti tunnettua.

Voikukkia- vertaistukiryhmiä järjestetään kaksi kertaa vuodessa, keväisin ja syksyisin. Ryhmäprosessiin kuuluu 8-10 ryhmätapaamista. Kaikki ryhmänohjaajat ovat käyneet Voikukkia-ryhmänohjaaja – koulutuksen. Viime vuosina Espoo on kouluttanut lisää Voikukkia ohjaajia, tällä hetkellä heitä on kymmenen. Lisäksi Espoo on kouluttanut kaksi ryhmän käynnystä vanhempaa vertaisohjaajaksi. Vertaisohjaaja osallistuu ohjaajien kanssa ryhmäsuunnitteluun ja toteutukseen. Vuonna 2021 Voikukkia-vertaistukiryhmiä on toteutunut yksi. Ryhmä pidettiin vallitsevan epidemiatilanteen vuoksi etäyhteydellä.

Vanhemmat ovat huostaanoton jälkeen kokeneet usein jäävänsä yksin ja ilman tukea. Ryhmässä on mahdollista keskustella lapsen huostaanottoon liittyvistä tunteista ja ajatuksista. Tärkeiksi keskustelun aiheiksi ryhmissä ovat nousseet: Lapsen sijoitukseen liittyvät ajatukset ja tunteet, lapsesta luopuminen ja sen aiheuttamat kriisin reaktiot vanhemmissa, suhde ja yhteydenpito lapseen, vanhemman oma elämäntilanne ja jaksaminen, sekä yhteistyö sijaisperheen tai sijaishuoltopaikan kanssa.

Vuonna 2021 toimintaansa jatkoi edelleen Espoon lastensuojelun ja Osallisuuden aika ry:n Nuoret yhteiskehittäjät- ryhmä, jossa vuoden 2021 lopussa oli mukana yhteensä kuusi yli 16- vuotiasta nuorta. Ryhmä on kokoontunut vuodesta 2019 joka toinen viikko, ja on kehittänyt nuorten kokemusten pohjalta konkreettisesti espoolaista lastensuojelua. Vuoden 2021 aikana ryhmä on muun muassa osallistunut Kuusimäen lastenkodin käytäntöjen (kirje lapselle) suunnittelemiseen, tulevaisuuden lastensuojeluhankkeen webinaariin ja vierailut eri lastensuojelun yksiköissä.

7 Johtopäätökset

Lasten ympärivuorokautinen hoito toteutuu sijaishuollossa eri muodoissa: laitoshoidona, luvanvaraisena perhehoitona ja toimeksiantosopimussuhteisena perhehoitona. Laitoshoidon palveluista valtaosa on ostopalveluja ja espoolaisia lapsia on sijoitettuna useisiin yksiköihin.

Lapsen edun toteutumisen valvonta on keskeinen osa ympärivuorokautisen hoidon valvontaa. Asiakkaiden osallisuus on olennainen osa valvonnassa ja Espoon lastensuojelussa asiakkaiden osallistamista on kehitetty ja toteutettu pitkäjänteisesti.

Sijaishuollon valvontaan on toteutettu ja kehitetty tiiviissä yhteistyössä Uudenmaan kuntien kanssa. Uudenmaan kuntien kanssa yhdessä toteutetussa valvonnassa on kiinnitetty erityisesti huomiota

palvelun laatuun. Valvontakäynnit ovat myös tuoneet esille erilaisia ja eritasoisia epäkohtia, joissa palveluntuottajaa on voitu ohjata toiminnassaan ja saattamaan asioita kuntoon annetun määräajan puitteissa. Valvontakäynneillä on haastateltu lapsia siten, että valvontakäynnillä olleet kuntien edustajat ovat voineet haastatella edustamansa kunnan sijoittamia lapsia. Yhteistyö Uudenmaan kuntien kanssa sijaishuollon valvonnassa tuonut valvontaan tasalaatuisuutta. Koronapandemia vaikutti edelleen myös valvontaan ja vuoden 2021 käynneistä osa siirtyi ja osassa käytettiin etäyhteyksiä. Sijaishuollon valvontaa ei voida toteuttaa etäyhteyksillä ilman, että se ei vaikuttaisi laatuun. Tästä johtuen lähtökohtana on aina, että valvonta- ja ohjauskäynnit toteutetaan yksiköissä paikan päällä.